

LÜBNAN'DA YENİ YIL YENİ UMUTLAR GETİRİR Mİ?

A. SELCAN ÖZDEMİRCİ CİNAL

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ.

“

Ülkede devlet memurlarının aldığı maaş, sadece işe gidip gelebilmelerini sağlayabilecek kadar değer kaybederken ordu mensuplarının günlük kazançlarının yaklaşık 2 dolar civarına kadar gerilediği ifade ediliyor. Sene başında %85 civarında olan enflasyon 2021 sonu itibarıyla üç haneli rakamlara ulaşmış durumda.

”

Lübnan son bir yılı nasıl geçirdi? Ekonomik kriz nasıl içinden çıkılmaz bir evreye ulaştı? Ekonomik krizin tetiklediği sosyal ve siyasal krizler günlük yaşamı nasıl daha da kaotik bir ortama sürükledi? Yıl boyunca ülkede yaşanan gerginlikler başkent Beyrut sokaklarında silahların patlamasıyla iç savaş hayaletini nasıl yeniden diriltti? Lübnan'ın 2021 gelişmelerinin ekonomik,

siyasi ve sosyal krizler olmak üzere üç ana başlık altında incelendiği bu yazıda ayrıca 2022 yılı içinde kısa vadeli bir projeksiyon sunulmaya çalışılacaktır.

DERİNLEŞEN EKONOMİK KRİZ

Lübnan 2019 yılından itibaren derin bir ekonomik kriz içerisinde ancak 2021 senesinde bu kriz had safhaya ulaştı. Dünya Bankasının 19. yüzyıldan beri dünya genelinde yaşanan en büyük 3 kriz içerisinde yer aldığını ifade ettiği Lübnan ekonomik krizi, yıl sonu itibarıyla günlük yaşamı neredeyse imkânsız hâle getirdi. Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonuna göre, 2021 yılında Lübnan nüfusunun yüzde 74'ü yoksulluk sınırının altında yaşam mücadelesi veriyor. Ülkede devlet memurlarının aldığı maaş, sadece işe gidip gelebilmelerini sağlayabilecek kadar değer kaybederken ordu mensuplarının günlük kazançlarının yaklaşık 2 dolar civarına kadar gerilediği ifade ediliyor. Sene başında %85 civarında olan enflasyon 2021 sonu itibarıyla üç

haneli rakamlara ulaşmış durumda. 2019'dan bugüne kadar siyasal elitler ve bürokratlar tarafından sadece günü kurtarmak için geçici önlemler alındığı, yapısal sorunlara dair hiçbir projenin hayata geçirilmediği ise 2021 yılı itibarıyla yaşanan sayısız hadiseden sadece bir tanesi ile rahatlıkla görülebilir. Merkez Bankası (MB) başkanının döviz likidite sorununu dile getirmesi ardından Lübnanlıların

kendi hesaplarındaki dövizleri çekmelerine getirilen kısıtlamalar ve uzayan ATM kuyrukları son iki yıldır ne MB'nin ne de siyasi yetkililerin likidite krizini önlemek için halkın şahsi hesaplarında bulunan dövizde güvenmek dışında kalıcı bir çözüm üretemediği böylelikle krizin ötelenerek daha da derinleşmesinin sağlandığı açıkça görülmüş oldu.

1 ABD dolarının karaborsada 20000 Lübnan lirasını geçtiği 2021 yılında, yiyecek fiyatlarındaki yıllık enflasyonun %400'ün, giyecek fiyatlarında ise %500'ün üzerinde

olduğu tahmin ediliyor. Artan ekonomik kriz ülkede yakıt, gıda, elektrik ve ilaç kıtlığına yol açıyor. Tüm bunlara yaklaşık %40 işsizlik oranı, Beyrut Limanı'ndaki patlama

ve pandeminin eklenmesi mevcut şartlar altında Lübnanlıları iç savaş (1975-1990) döneminden daha ağır bir yaşam mücadelesine sürüklüyor.

İŞLEMİYEN SİYASAL SİSTEM: ZU'EMA HEGEMONYASI

Lübnan 2021 yılına ağır bir ekonomik krizin yanı sıra Beyrut Limanı patlamasının yarattığı maddi, siyasi ve sosyal sorunlar, pandemi koşulları ve artan sosyal gerilimle girmişti. Henüz şubat ayında yaşanan ve diğer faili meçhuller gibi çok büyük bir ihtimalle çözülemeyecek olan Lokman Selim suikastı ile ülkenin geçmişten bugüne yaşadığı tüm sorunların temelinde yatan siyasal sistemin marazları bir kez daha gündeme geldi. Lokman Selim; oldukça etkili veya

Lübnan'daki tam karşılığı ile Şii bir zaim (Ar. çoğulu zu'ema) aileye mensuptu. 1960-64 yılları arasında milletvekilliği yapmış, avukat ve kadın hakları aktivisti Ulusal Blok üyelerinden Muhsin Selim'in oğlu olan Lokman Selim, iç savaş sırasında ailesiyle Paris'e taşınmış, Sorbonne Üniversitesinde felsefe eğitimi aldıktan sonra Beyrut'a dönerek Dar el-Cedid Yayınevini ve UMAM Dokümantasyon ve Araştırma Merkezini kurmuştu. Araştırmalarını ve yayınlarını Lübnan siyasal sisteminin mezhepçi yapısına geliştirdiği eleştiriler üzerine yoğunlaştıran Selim aynı zamanda Hizbullah'a yönelik ağır

eleştirileriyle de sıklıkla gündeme gelen gazeteci, araştırmacı ve aktivistti. Hizbullah, Selim cinayetini kınayan bir mesaj yayımladı, dönemin Başbakanı Hasan Diyab cinayetin derhâl soruşturulması emrini verdi ve Cumhurbaşkanı Mişel Avn soruşturmanın ivedilikle yürütülmesi için savcı Hasan Uveyda'yı acilen göreve çağırdı. Elbette Selim cinayeti de Lübnan'ın kabarık çözülmemiş siyasi suikastlar dosyasında yerini aldı.

“

Lübnan'ın başarısız devlet (failed state) değil direkt devletsiz bir devlet (nonstate) olma hâlini, bu durumun neden olduğu çözümsüzlükleri ve tarihsel süreçte Lübnan halkının yaşadığı çaresizliği tek bir vaka ile açıklamak mümkün olsaydı Selim suikastı bunun çarpıcı örneklerinden biri olurdu.

”

Lübnan'ın mezhepçi siyasal sistemi, konfesyonelizmin teoride iddia ettiği demokratik ve uzlaşmacı yapının aksine bağımsızlıktan bugüne (1943) neredeyse hiç el değiştirmeden aynı zaim aileler tarafından ve sadece zaimlerin çıkarları doğrultusunda yönetilen, mezhep ayrımının çatışmacı bir yapıya bürünmesine yol açan, liyakatin değil mezhep kotasının yürürlükte olması nedeniyle hiçbir kurumun işleyemeyeceği, vatandaşız ve dolayısıyla devletsiz bir yapı yarattı. Lübnan'ın başarısız devlet (failed state) değil direkt devletsiz bir devlet (nonstate) olma hâlini, bu durumun neden olduğu çözümsüzlükleri ve tarihsel süreçte Lübnan

halkının yaşadığı çaresizliği tek bir vaka ile açıklamak mümkün olsaydı Selim suikastı bunun çarpıcı örneklerinden biri olurdu. Zira Selim cinayeti hem halkın talepleri karşısında siyasal elitin (zu'ema) statükocu tutumunu hem de hiçbir kurumun işleyemediği bir yapıdan, yine bu yapının zu'emaya verdiği sınırsız güç nedeniyle çıkışın pek de mümkün olmadığını göstermesi bakımından oldukça önemliydi.

Selim cinayeti çözülemeden gündemden düşerken 2021 yılı, artan ekonomik bunalıma eklenen sosyal ve siyasal krizlerle devam etti. Başta Hizbullah'ın Maliye Bakanlığı olmak üzere önemli gördüğü bakanlıklarda direktmesi, 8 Mart ve 14 Mart Bloklarının kendi siyasal güçlerini zayıflatacak isimlere karşı çıkmaları şeklinde özetlenebilecek krizler, 13 ay gibi uzun bir sürenin ardından Başbakan Necib Mikati'nin eylül ayında yeni hükümeti kurduğunu açıklaması ile elbette sona ermedi. Tıpkı Lokman Selim gibi Lübnan halkının büyük çoğunluğu Lübnan'ın sorunlarının yeni bir hükümetle aşılamayacağını farkındadır. Bu nedenle özellikle geçtiğimiz iki yıldır sürdürülen protestolarda mezhep kotasına değil liyakate dayalı, zu'emadan azade, yeni bir sistem talebi şiddetle dile getirilmektedir. Fakat Mikati liderliğinde kurulan yeni kabine ve yıl boyunca yaşanan krizlerde de görüldüğü üzere siyasal elitler kendi iktidar alanlarını kısıtlayacak tüm taleplere karşın statükocu tavrını sürdürmekten vazgeçmemektedir. Bu durum sokaklarda gerilimi artırırken bir yandan da ekonomik krizin her geçen gün daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Zira Mikati hükümeti krizden dış borç ile kurtulmak üzerine bir siyaset izlemektedir. IMF dış borcu seçimlerin zamanında yapılması şartına bağlarken Fransa mimarı olduğu siyasal sistemi yine kendi çıkarları doğrultusunda işleyecek hâlde tutmanın çarelerini aramaktadır, ABD ise Hizbullah'ın silahsızlandırılması noktasında diretmektedir. Bölge ülkeleri de bu uluslararası aktörlerle sahip oldukları ilişkiler çerçevesinde konuşulmaktadır. Buna mukabil Cumhurbaşkanı Avn ve Başbakan Mikati, Lübnan'ın "yüzü Batı'ya dönük bir Arap ülkesi" olduğu vurgusuyla gerek bölge ülkeleri gerekse uluslararası aktörlerle sorunsuz ve borç alabilecekleri bir dış ilişkiler dengesi kurmaya çalışmaktadır. Ancak iç siyasette elitler arasında artan güç savaşı geçtiğimiz aylarda yaşanan Körfez krizinde de görüldüğü gibi Lübnan'ın hem içeride hem de diğer ülkelerle ilişkilerinde giderek daha da istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır.

SOSYAL KRİZLER VE İÇ SAVAŞ TEHDİDİ

İşlemeyen bir siyasal sistem, artan ekonomik bunalım ve çaresizliğin yarattığı buhran, gazeteci Lina Munzur'un "dünyanın sonunu görecek kadar yaşayacağımı hiç düşünmemiştim" şeklinde ifade ettiği üzere Lübnanlılar için karamsar bir sona işaret etmektedir. Ülkede diaspora ile bağı olan ya da bir şekilde yolunu bulan herkesin göç etmeye başladığı 2021 yılı sonu itibarıyla önümüzdeki dönemde Lübnan'da ciddi bir beşeri sermaye kaybına bağlı yeni problemlerinde ortaya çıkması muhtemel görünmektedir. Artan işsizlik oranı ve hayat pahalılığı toplumsal gruplar arasındaki gerilimi büyük ihtimalle daha da şiddetlendirecektir. Tüm bu olumsuz gelişmeler karşısında siyasal elitse çareyi iç savaş hayaletini yeniden sokaklarda dolaştırmakta ve korkuyla sistemi kendi çıkarları lehine yürütmeye devam ettirmekte bulmuş gibi gözükme-

tedir. Nitekim eylül ayında Beyrut Limanı patlamasına ilişkin soruşturmayı yürüten Yargıç Tarık Bitar'ın görevden alınmasını isteyen Hizbullah ve Emel taraftarları ile Lübnan Kuvvetleri Partisi (LKP) tarafları arasında çıkan silahlı çatışma Hizbullah'ın kabine toplantılarının yapılmasına engel olduğu ciddi bir iç siyasal krize ev-

rildi. Başkent Beyrut'ta 13 yıl aradan sonra ilk defa yaşanan çatışma sonrası siyasi liderlerin yaptığı açıklamalar sadece Mikati hükümeti değil kim iktidarda olursa olsun siyasal sistemin kendisi değişmediği sürece Lübnan'ın içinde bulunduğu kaos ortamından çıkmasının mümkün olmadığını bir kez daha açıkça gösterdi. Ancak 2021 yılı sonu itibarıyla ne soruşturma ilerletilebildi ne de kabine sağlıklı bir şekilde işletilebildi. Beyrut sokaklarında yankılanan silah sesleri zu'ema elinde etkili bir manipülasyon aracına çevrildi. Liderler kürsülerden açıkça iç savaş günlerini hatırlatarak tehditler savurdular ve birbirlerini suçladılar. Bir başka ifadeyle siyasiler sorunları çözme-ye odaklanmak yerine sokaklara salınan iç savaş hayaletinin Lübnanlıları

korkutarak statükoyu devam ettirmesini umdular. Lübnan'da yeni bir iç savaşın patlak verme ihtimali tüm problemlere rağmen en çok da Lübnanlıların bu konudaki deneyimleri sayesinde pek mümkün değil dolayısıyla siyasilerin yaymaya çalıştığı korkunun sokakta karşılığının olmadığını söylemek mümkün. Sonuçta Lübnanlılar 2021 yılı boyunca birbirleriyle değil yashamları için krizlere karşı mücadele verdiler.

“
Ekonomik krizin vardığı korkunç boyutun günde 20 saati bulan elektrik kesintilerine, yakıt ve gıda kıtlığına, en temel ilaçların karaborsada dahi zorlukla temin edilmesine vardığı Lübnan'da 2022 yılında işlerin yoluna girebileceğine dair umut her geçen gün tükenmektedir.

2022 LÜBNAN'A UMUT GETİRİR Mİ?

Lübnan yeni yıla kamu harcamalarının denetimsiz bir şekilde yapıldığı, siyasilerin ve kamu görevlilerine ilişkin yolsuzluk iddialarının gündemden düşmediği, Hizbullah'ın silahlı kanadının İran lehine bölgedeki varlığı nedeniyle hem bölgesel hem uluslararası aktörlerle sık sık karşı karşıya geldiği, hâlâ gerçekçi reformların yapılabileceğine dair hem Lübnanlıları hem de uluslararası aktörleri ikna edecek ciddi projelerin sunulamadığı bir atmosferde girdi.

Ekonomik krizin vardığı korkunç boyutun günde 20 saati bulan elektrik kesintilerine, yakıt ve gıda kıtlığına, en temel ilaçların karaborsada dahi zorlukla temin edilmesine vardığı Lübnan'da 2022 yılında işlerin yoluna girebile-

ceğine dair umut her geçen gün tükenmektedir. Köklü bir sistem değişikliği olmadığı sürece Lübnan'ın uzun vadede istikrara kavuşması pek mümkün görünmediği gibi ülkede böyle bir değişikliği yapacak bağımsız bir gücün yokluğu tabloyu daha da karamsarlaştırıyor. Ancak ekonomik krizin yükünü biraz olsun hafifletebilmek ve kalıcı çözümlere bir kapı aralayabilmek adına kısa vadede atılabilecek bazı adımlar elbette hâlen söz konusudur. Öncelikle uluslararası baskının da etkisiyle Mikati hükümeti Mart 2022'de planlandığı gibi seçimlere gidebilirse ülke ihtiyaç duyduğu borcu almak için en önemli şartı yerine getirmiş olacak.

Mart ayında seçimlere gidilebilmesi içinse siyasi elitler arasındaki çekişmelerin sona ermesi ve sağlıklı, şeffaf bir seçim atmosferinin yaratılabilmesi gerekmektedir. Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda Lübnan'da seçimlerin zamanında yapılıp yapılamayacağına ilişkin bir tahminde bulunmak son derece güçtür. Ülkenin siyasal tarihi 9 yıl yapılamamış seçimler, 3,5 yıl cumhurbaşkanınının belirlenmemesi kurulan bir hükümetin iki ay içinde dağılıvermesi gibi örneklerle dolu ama aynı siyasal tarih korkunç iç savaşlar, kanlı çatışmalar, buhranların geride bırakıldığı, geçici de olsa uzlaşa sağlandığı, Lübnan'ın bildiğimiz o hayat dolu, kalabalık ve neşeli zamanlarıyla da doludur. Sevinciniz maskesi düşmüş acımızdır der Halil Cibran. Tersine bir okumayla belki de bir umut, yeni yılda bu kadar acıdan yeni bir sevinç var edebilir Lübnanlılar. ■

